

Şəddat CƏFƏROV,

iqtisadiyyat elmləri üzrə fəlsəfə
doktoru,Azərbaycan və Rusiya Yazıçılar və
Jurnalistlər Birliklərinin üzvü,
Beynəlxalq Yazıqlar Birliyinin üzvü

Azərbaycan xalqının qüruru, milli ruhu, ümumiyyətlə, bu xalqın dəyərləri uğrunda mübarizə təkcə qanlı savaş meydanlarından aparılmır. Bu mübarizə zaman-zaman təfəkkür döyüşləri ilə, fikir savaşları ilə müşayiət olunur.

Azərbaycan poeziyası bütövlükdə insani dəyərləri qorumaq, xalqın mənəvi istinadlarını tərənnüm etməklə onu yaşatmaq mövqeyi tutub.

Klassik şairlərimizdən üzü bəri böyük sənətkarların hər birinin yaradıcılığında yurdun təbiəti vəsf olunur. Bir vaxt Nizami Bərdəni tərif edərkən onu sadəcə yaşamaq əlverişli olan bir şəhər kimi deyil, bir müqəddəs məkən kimi tərənnüm edirdi. Yəni, Nizami mənəvi olduğu xalqa belə bir fikri aşılayırdı ki, Bərdə kimi şəhəri olan ölkə öz dəyərlərini qorumaq gücündə olmalıdır. Yeri gəlmişkən, burada yada salmaq ki, uzaq Şərqdə buzlaq altında qalmış bir kurdandan tapılan xalqın 2000 il əvvəl Bərdədə toxunduğu məlum olub. "Pazırqı xalçası" adı ilə tanınan bu ölməz sənət əsərinin dəyəri ondadır ki, hələ 2000 il əvvəl Azərbaycanda xalçaçılıq sənəti mövcud olub. Xalq rənglər ala bilib təbiətdən. Xalq öz düşüncəsini, həyat, dünya haqqındakı bilgilərini rəngli illərlər vasitəsi ilə sənət əsərinə çevirib. Əslində Nizami Gəncəvi də Bərdəni tərənnüm edərkən onun bu möhtəşəm keçmişindən xəbər olduğunu bildirir. Elə buradanca çıxış edərək deməliyik ki, Nizami Gəncəvinin Şirini də bütün təbiəti ilə etibarilə Azərbaycanlıdır, yerli, türk əsilli şahzadədir. Halbuki, erməni tədqiqatçıları bütün cidd-cəhdləri ilə Şirini erməni şahzadəsi kimi təqdim etməyə çalışıblar. Bununla da onlar qədim Bərdənin türk-Azərbaycan şəhəri olduğunun üzərinə kölgə salmaq istəyirlər.

Nizamidən üzü bəri görkəmli sənətkarlarımızın hamısının yaradıcılığında vətənin milli ruhu göz oxşayır. Həsənoğlunun məşhur qəzəli türk dilinin imkanları haqqında məlumat verir. Şah İsmayıl Xətai hökmdar idi. Onun zəngin mənəvi mühitindən qaynaqlanan şeirləri bu gün də jillər əzbəridir. Çünki vətən ruhu onun təmiz Azərbaycan dilində yazılmış əsərlərində bütün canlılığı ilə hiss edilir, duyulur.

Nəhayət, Hüseyn Cavidin Turan sevdalısı olduğunu, Səməd Vurğunun çadrasız, boyasız türk qızlarını şövlə tərənnüm etməsinə yazıya gətirməklə xalqımızın hansı mənəvi gücdə olduğunu bir daha xatırlatmağı özümüzbə borc bildik.

S.Rüstəmخانlı da bütün istedadı ilə Azərbaycan dilinin gözəlliklərini, bu dilin ölməzliyini, mənəvi potensialını,

SAVAŞIN POETİK NƏFƏSİ

S.Rüstəmخانlının bir neçə şeirinə öləri nəzər

gücünü göstərməyə çalışıb.

S.Rüstəmخانlının vətənpərvərlik ruhu ilə yoğrulmuş bir neçə şeirinə öləri də olsa da, münasibət bildirməyi özümə borc bildim. Çünki S.Rüstəmخانlı hələ Sovet dövründə öz şeirləri ilə xalqın ruhunu oxşamağa çalışır, onun mənəvi gücünü səfərbər etmək, özünə güvənc üçün qüvvəyə çevirmək məramı vardı. S.Rüstəmخانlı yaxşı bilir ki, hər bir poetik mətnin özündə güclü enerji var. Xalq bu enerji ilə səfərbər oluna bilər.

Tarixi canlandırılan türk seriallarını indi maraqla izləyirlər. Amma diqqət olunsun, orduların yürüş zamanı məhz səssə, musiqiyə, ən başlıcası, ordunun ruhunu savaşa üçün səfərbər edən marşların mətnini dinləmək bəs edər ki, xalqın ruhundan süzülüb gələn sözün nəyə qadir olduğunu dərk edəsin. Çoxlu sayda marşlar var. Hələ Azərbaycanın ilk müstəqillik dövründə yaranmış marşların xatırlanması da səsin, sözün, musiqinin savaşa zamanı nəyə qadir olduğunu dərk etməyə bəs edər.

Azərbaycanın görkəmli xalq şairi S.Rüstəmخانlı əvəzsiz poetik örnəkləri ilə xalqın ruhuna nə qədər bağlı olduğunu çoxdan sübut edib. Bizim savaşa yolumuzun tarixi dəhyərlərimizdən keçdiyini yaxşı bildiyi üçün özünə borc bilib ki, yürüş zamanı ordunun bir ağızdan səsləndirməsi üçün marş da yazsın. Sabirin "Marş"ı sözün həqiqi mənasında öləri, gəlişgəz söz yığını deyil. Bu əsl həqiqətdə xalqın təbiətini, ruhunu əks etdirən ordunun gücünü səfərbər etmək iqtidarında olan şair sözüdür. Şair doğru deyir ki, əgər Azərbaycan əsgəri düşməndən öz torpaqlarını azad etməsə bu vətən ona oğul deyə bilməz. Sabirin "Marş"ının mübariz ruhu məhz bu fikir üzərində köklənib:

O qansızdan özümüzbə almaşaq
Vətən bizi "oğul" deyib öyməsin
Dur, qardaşım, silahımızı qeyrətdi,
Cənnət yurda iblis əli dəyməsin!

Namərd düşmən nişan alır ürəkdən,
Gül gəlinlər saçın yolur küləkdə,
Məzar-məzar əkilərək torpağa,
Səngər olub çəkilərək torpağa!

Göründüyü kimi, Sabir məndə tarixi faciələrimizi də yada salır. Misralar oxunduqca biz Xocalı faciəsini xatırlayırdıq. Öldürülən, girov götürülən qızların, gəlinlərin amansız düşmən qarşısında imdadsız, ümidsiz baxışlarını yada salırıq. Ən başlıcası, şair bu mənəvi yada salmaqla düşmənin amansızlığını da diqqətə çəkir. Ancaq özünün qisas ruhunu da açıq-aşkar bildirir. O deyir ki, biz məzar-məzar torpağa əkilərək təzədən səngər olarıq, dirilərik, ayağa qalxarıq.

Sabir yaxşı bilir ki, türk tarixi müzəffər bir tarixdir. Unudulmaz, yaddan çıxmıyacaq bir tarixdir. Bir vaxt bu gün Azərbaycan torpaqlarında özünü güclü bilən düşmən qüdrətli türk dövlətlərinin himayəsində hiif olunurdu. Əlbəttə, onlar bütün bunların hamısını yaddan çıxarıblar. Amma Azərbaycan demir yumruğu düşmənin unuduğu bu həqiqətləri 44 günlük Zəfər müharibəsi günlərində necə sübut etdi, bunu bütün dünyaya gördü. Düşmən öz əməllərini cəzasına çatdı. Son ana qədər Azərbaycana nifrət və kin-küdurət bəsləyən yağlıların liderləri həbs olundu, tutuldu, indi Azərbaycan təcridxanalarında özlərinin haqlı cəzalarını gözləyirlər:

Tarix boyu mənə quyruq bulayan,
Qapı güdüb, boşqabımı yalayan,
Ağasından buyruq alıb yüyürür,
Bayrağımın işığında əriyir.

Zənnimcə, aydındır. Bir vaxt quyruq bulayanlar beləcə sındılar, məğlub edildilər, özlərini qəhrəman adlandıranlar qadın platanı geyinərək canlarını xilas etməyə cəhd etdilər. Bütün bunlar tarixin əbədi dərsələridir. Heç vaxt yaddan çıxmıyacaq, unudulmayaacaq dərsələridir. Ona görə də bu həqiqətləri məhz sözbə çevirərək, özü də marşın misralarına çevirərək yazmaqdan qürur duyan şair özünün sözü ilə, misraları ilə həm də xalqın tarixi yaddaşına köçür. Beləliklə, S.Rüstəmخانlı sonsuz məmnuniyyətlə yazır ki, demir yumruğu zəfər çalarkən babaların ruhu da bu demir yumruğun yanında idi, onun əzmini, gücünü qoruyurdu.

S.Rüstəmخانlı türk yaddaşını şöhrətini açarı bilir. O, qeyd edir ki, hər bir əsgərə ömür ona görə verilib ki, o, vətəni qorusun. Vətən isə bütövlükdə xalqı hiif etsin.

S.Rüstəmخانlı marşların ruhuna uyğun olaraq qeyd edir ki, əgər döyüşlərdə qurban getsək, qanımız da vətənə halaldır:

Babaların igid ruhu dirildi
Qisas deyir türk yaddaşı-şanıdır.
Ömür bizə Vətən üçün verildi,
Qurban getsək halal olsun qanımız.

Bir anlığa təsəvvür edək ki, yürüş hazırlaşan ordu bu misraları bir ağızdan oxuyur. Təkcə özümüz oxusaq yox, hətta dinləsək belə marşın odlu ruhu hər birimizin canına, qanına sariyət edər. Biz də özümüzbə əslində elə savaşa üçün səfərbər olan döyüşçülərin içərisində bilirik. Başqa sözlə, biz də özümüzbə savaşa əsgəri kimi görürük.

S.Rüstəmخانlı son illərdə yazdığı şeirlərində millətin ruhu tərənnüm olunur. Millətin nəyə qadir olduğu, onun gücü sözün gücünə qovuşaraq şair ilhamının bəhrəsi kimi mətnə çevrilir. Onun çox dəyərlili bir "Millətəm" adlı şeiri var. Bu şeirin özündə də millətin vahid bir orqanizmi kimi öz düşməninə mübaricəti istər-istəməz oxucunu da diqqətini cazibəyə alır:

Çəkil torpağımdan, ey yağdı düşmən,
Mən şeytan ümidini üzən millətəm!
Dünyanı üstümə qaldırdın, yetər,
Dünyanın dərdinə dözən millətəm!

Qədimlik uydurdu, hamısı yalan,
Ruhuna əl atdın, öz ruhun talan,
Qoynumda qırılın, ay şahmar ilan,
Mən ilan başını əzən millətəm.

Tarix yarananam, yalan yazansan,
Açıq okeanam, bağlı qazansan,
Torpaq bəcəyənmə, qəbir qazansan,
Qəbri ayaq tutub gözən millətəm...

Şair millətin öz dili ilə onun tarixini yada salır. Həqiqət belə bir fikir var ki, türk tarixi yarıdan xalqlar sırasında demək olar ki, birincilərdədir. Orxon-Yeniseydən üzü bəri yazılı qayalar, Azərbaycanın sinəsi boyu səpələnmiş tarixi abidələr türk tarixinin möhtəşəmliyindən xəbər verir. Bütün bunları danmağa çalışan erməni tədqiqatçıları da bilir və görürlər. Onlar bir çox hallarda çalışırlar ki, Azərbaycan abidələrini mənsimsəsinlər, ya da özlərinin yalançı tarixlərini uydursunlar. Bununla da guya ki, dünyanın qədim xalqları sırasında özlərinə yer eləsinlər.

Şair düşmənin hiyləgər, riyakar mahiyyətini göstərmək üçün sancmağa

fürsət axtaran ilan obrazından istifadə edir. Axı həqiqətən Azərbaycanlılar ermənilərə yurd verib, məkən verib. Onları öz bağrılarına çəkərək insani münasibət göstəriblər. Amma ermənilər məqam gözləyərək, fürsət düşən kimi bu xalqı, milləti sancmaqdan da çəkinməiblər.

Sabir ilhamlı bir şairdir. O, milləti adından, millətin dili ilə bildirir ki, yalançı faktlar, sübutlar heç nəyə gərəkməz. Hansı daşdasa erməni izi axtarmağı mənəvi hesab edir. Amma bunun əvəzində bildirir ki, mən o dş dilini yaxşı bilirəm. Həqiqətən oxucuya elə gəlir ki, S.Rüstəmخانlı kimi bir şair əgər daş dili ilə daşa mübaricət etsə, dağı çəgirsə, dş da dirilər, dağ da hərəkətə gələr. Sabir Rüstəmخانlı imkan düşən kimi Azərbaycan bayrağını mənəvi güc, istinad obrazı kimi tərənnüm edir. Millətin böyüklüyünü, əzmini, gücünü onun misralarında asanlıqla görmək olar:

Düzmə qabağımıza çopur daşları,
Səsləşəm dikələrə dağ qardaşlarım,
İstəsən tarixi bir də başlarım,
Mən dərğün həyatdan bezən millətəm!

Bu şeytan çömçəsin durmadan fırla,
Özünü hesaba vur da sıfırla,
Mənim bayrağımda dünya fırlıra,
Gün boyu, Ay boyu əsən millətəm.

Beləliklə, biz S.Rüstəmخانlının millətin dili ilə milləti tərənnüm edən şeirinin əslində qürur hissini misralarına yaşayırdıq, söz-söz qəlbimizə çəkib onun poetik nəfəsindən od alırıq.

Şair çəkinmədən ermənilərə dil verən qüvvələri də yada salır. Amma onu da bildirir ki, dar məqamda heç kim ermənilərin haqsızlığına tərəfdar olmadı. Düşmən birmənalı şəkildə əzildi. Şair doğru deyir ki, bu millət ilan başını əzən gücdür. Ona görə də yaşanmış yaxın tarixi S.Rüstəmخانlı şərəf tarixi kimi vəsf edir. Əslində biz bu şeirdə millətin gücünü bütün əzəməti ilə duyuruq. Bir daha inanırıq ki, əgər düşmən nə vaxtsa təzədən tarixi bir fürsət məqamında özünü keçmiş, alçaq niyyətlərinə qayıtsa, onda yenə kifayət qədər cəzasını alacaq və daha ağır cəzasını alacaq. Sabir Rüstəmخانlı milləti vəsf edərkən daş obrazının ən müxtəlif çalarlarında uğurla yararlanırdı. Çünki daş onun üçün ən müxtəlif çalarlarda təzahür edən vasitədir.

S.Rüstəmخانlının poetik nəfəsi sanki millətin özünün bəfəsi kimi təzahür edir. O, millətin varlığını bütün canlılığı ilə vahid orqanizmi kimi tərənnüm edir. Həqiqətən əgər millət bir olmasa, eyni ideya ətrafında birləşməsə onda düşmən də onun zəif yerlərini çox asanlıqla görə və fürsətdən yararlanar.

Zaman keçdikcə ötmüş həqiqətlər bütün aydınlığı ilə açıq-aşkar görünür. Xalqın təbiətində olan ancaq müəyyən məqam üçün ehtiyatda qalan güc hələldici məqamda vulkan kimi püskürür, üzə çıxır. Əslində bu vulkanın püskürməsinə S.Rüstəmخانlı kimi şairlərin də xidməti də deyil.

Biz bilirik ki, türk ordularının savaşa zamanı oxuduqları şeirlər, nəğmələr, marşlar ölümsüzlük ruhu üstündə köklənib. Ona görə də savaşa gedən əsgər marşları, nəğmələri ulu babaların səsləri kimi qavrayır, mənəvi güc mənəvi hesab edirlər.

(Davamı 11-ci səhifədə)

(Əvvəlki 10-cu səhifədə)

Azərbaycan xalqının tarixində az olmayıb ki, hətta şəhidlik zirvəsinə ucalan əsgər son anda vətən deyir, yurdunun, ölkəsinin adını çəkir. Sanki bununla öz ruhunu vətənə əmanət edir. S.Rüstəm xanlı milləti beləcə vəd edir:

O yunan qardaşın, o rus qardaşın
Verdi qoltuğuna qarpozı, daşı,
Bircə sənətin var, o da başdaşı,
Mən daşı mehraba düzən millətəm.

Mənim yoluma bax, əzəldən haqqı
Haqqı gücsüz bilib gülmək günahdı,
Gələcək cəzanı çəkməyin vaxtı,
Hesabı axırda kəşən millətəm!

Göründüyü kimi şair, millətin böyüklüyünü, özəmətinə göstərmək üçün onun tarixini, keçmişini yada salır. Şair yaxşı bilir ki, keçmişini unutmayan xalq asanlıqla məğlub rtmək olmaz. Yaddaşına qayıdan xalq bir gün yenə öz haqqını, tarix dəyərlərini düşməyə sübut edəcək. Başqa sözlə düşməyə öz yerini göstərəcək.

Dostum Əli Rza Xələflinin günümüzə səsleşən qeydlərinin məntiqi ilə mən də razıyam: "Məlum məsələdir ki, ulu öndərin də qürurla, fəxarətlə dediyi bir millət, iki dövlət anlamı bu gün daha böyük əhəmiyyətə kəsb edir. Müasir Türkiyənin hərbi, siyasi gücü dünyaya yaxşı məlumdur. Türkiyə birmənalı şəkildə Azərbaycanın yanında olduğunu açıq-aşkar bildirir. Hətta Türkiyənin lideri "biz Şuşaya girdik" deyərək birmənalı şəkildə Azərbaycanın özünü nəzərdə tutur. Çünki onun düşüncəsində Azərbaycan həm də elə Türkiyədir. Əlbəttə, Qarabağa girən də, Qarabağı azad edən də Azərbaycan əsgəridir. Bunu Ərdəğan da yaxşı bilir. Amma dünyaya bəyan edir ki, Azərbaycanın hər addımı elə onun öz addımıdır". Doğrudur, sözü müxtəlif yozumlarla çəkmək şəkkakların işidir. Amma bu gün o da faktır ki, Türkiyə Ermənistanla sərhədləri açmır. Birmənalı şəkildə sərhədlərin açılması üçün birinci növbədə Ermənistanın özü Azərbaycanla razılığa gəlməlidir. Əgər Azərbaycanla Ermənistan arasındakı problem həll olursa, onda Türkiyə-Ermənistan sərhədləri də açıla bilər. Bütün qonşu xalqların rahat həyatı bir-biri ilə ünsiyyətdən keçir. Bu gün türk xalqı - Türkiyə sərhədləri bağlı saxlayır. S.Rüstəm xanlı bu məsələni özünün yeni şeirində - "Türk xalqı "olmaz" deyir" şeirində əslində həm türk xalqının, həm də Azərbaycan xalqının eyni məram üzərində kökləndiyini sözləşdirmiş olur:

Sərhədləri açılmalı! Dünya belə buyurdu...
Quran kim, yaşadan kim, yönəten kim bu yurdu?
Dovşanın ayağına aparırlar Boz qurdu -
Şərəfli tarixinə şərəfsizlik yaz deyir
Avropa axtarırsa!.. Türk xalqı "olmaz" deyir!
Məlum məsələdir. Dünyanın güc mərkəzləri, Avropa, Amerika sərhədlərinin açılması olduğunu deyir. Amma onlar Naxçıvanın blokadası haqqında bir kəlmə də demirlər. Onlar nəzərə almırlar ki, nə qədər Naxçıvan blokada, onların istəkləri də baş tutmayacaq. Çünki S.Rüstəm xanlığın təbiri desək, türk xalqının özü qətiyyətlə bu istəyə yox deyir və dediyinin də üstündə durur. Ona görə ki, Azərbaycanı özünün bir parçası bilir, özüne doğma bilir, Azərbaycanın problemlərini məhz türk xalqı öz canında, ruhunda hiss edir.

Beləliklə, qeyd etmək lazımdır ki, böyük Türkiyə Azərbaycanla eyni mövqədə olduğunu göstərməklə böyük Türkiyəyə də təkid olunmayan bir həqiqəti çatdırır. Yəni ayrı-ayrı türk ölkələrinin gücləri onların birliyindədir. S.Rüstəm xanlı məhz Türkiyəyə və Türkiyəni Azərbaycanın güc mənbəyi kimi vəsf edir. Böyük körpü, böyük ipək yolu, türk-Turan birliyi S.Rüstəm xanlığının şeirində müqəddəs andın nəfəsi kimi səslənir:

Bir tərəfdə Türkiyə, bir tərəfdə Türkiyə,
Cahangirlər öləndə param-parça bir cahar
Ortada Altın Körpü - yaralı Azərbaycan
"Başla bədən ayrılınsın, qopşun bu boğaz" - deyir
Bıçaqlar itilənsin... Türk xalqı "olmaz!" deyir!
S.Rüstəm xanlığının fikri, fantaziyası, düşüncə sərhədləri çox genişdir. O, böyük Turan ideyasını tərənnüm edərkən, Türkiyənin birliyinə vəsf edərkən Azərbaycanın yaralarını unutmur. Arazda qırılan şah damarını bütün kəskinliyi ilə mızralara sığdıraraq düşüncələrə ötürür. Çünki bu düşüncələr həmin ideyaları öz ələməinə çəkir. Acı və eyni zamanda tarixi nəqiqət kimi yaşatmalı olur.

Azərbaycanın tarix yolu nə qədər acı olsa da, parçalanmadan keçib. Bu yolun nə qədər qorxulu, ağırlı tərəfləri olsa da, bir vaxt həqiqətlərin qalib gələcəyinə inam təlqin edən şair məz bu həqiqətləri sözlərinin gücü ilə çatdırır:

Onsuz da Arazla bir şah damarım qırılıms,

Nəgmə dildən aralı, nur gözəndə qoparılmış,
Türkün Ata yurdunda Ermənistan qurulmuş
İştahının sonu yox, içdiyi qan az deyir,
Cəlladlar pusqudadır!.. Türk xalqı "olmaz!" deyir!
Əlbəttə, düşmən müqavimət görməyəndə iştahlanır. Amma tarix artıq dərindən qayıb. Azərbaycan xalqı bütün mənəvi potensialını səfərbər edərək dünyaya öz sözünü deyib. Demək, düşmən də bütün aydınlığı ilə görüb ki, başqasının haqqını qamarlamaq heç vaxt əbədi həqiqət ola bilməz. Biz bu yöndə mənəvi sərəvətlərimizi qan qardaşlarımızla birgə bölməli, hətta iqtisadi imkanlarımızda da gücümüzü bir-birimizdən əsirgəməməliyik.

Azərbaycan xalqı Trkiyənin zəlzələ faciəsindən doğan ağrı və acılara necə şerik oldu - bunu hamımız gördük. Azərbaycan Kahramanmaraş şəhərini demək olar ki, öz gücünə tikib qardaşlarımız ərməğan edir. Bütün bunlar onu göstərir ki, Azərbaycan və Türkiyə qardaşlığı bir vaxt mümkünsüz hesab olunan hər cür maneələri dəf etmək gücündədir. Çünki türk xalqı qətiyyətlə haqsızlıqlara yox deyir.

Qarı çəməq istəyir Qızıl Çaxçaq üstündən,
Əlcan körpüsündən, qutsal torpaq üstündən,
Sərhədlərə dikilən qızıl bayraq üstündən
"Nə murlu türküm!" yazdın sınırlarla! "Poz!" deyir
Yüz yerdən ol uzanır!.. Türk xalqı "olmaz!" deyir!

S.Rüstəm xanlı harada, nə yazsa da, dərli yoxdur. Onun on güclü istinadlarından biri bayraqdır. O, Azərbaycan bayrağını nə qədər sevgi ilə vəsf edir, bir o qədər də Türkiyənin müqəddəs qızıl Ayını vəsf edir. Birmənalı şəkildə onu demək lazımdır ki, S.Rüstəm xanlığın bayraq sevgisi elə vətən sevgisi deməkdir. Vaxt gəldi, zaman yetdi, Qarabağda düşmənin yirtici dişləri qırılıb ağzına töküldü. Bununla da Azərbaycan öz haqqını bərpa etdi. Amma S.Rüstəm xanlı təkcə bununla kifayətlənmir. O, öz şeirində Kerkükü yada salır. Kıprısın da ağrılarına şerik olduğunu bildirir. O yaxşı bilir ki, xalqın inamı və inadı işğalçılara dil verənlərin hamısını həqiqətə gəlməyə məcbur edəcək.

SAVAŞIN POETİK NƏFƏSİ

S.Rüstəm xanlığının bir neçə şeirinə öləri nəzər

Ermənilərin irəli sürdüğü mənasız, cəfəng ideyalar məhz türk xalqının inadı ilə, Azərbaycan xalqının tələbi ilə doğruya yönəlik alacaq.

Qarabağdan ol götür, terrorçu əlini tut!
Kerkükü unutmuşdun, indi Kıprısı unut!
Azəri yox, Avropa! Budur sənə son umud...
"Düşmən ol qardaşına, öz kökünü qaz!" - deyir
Bu da "Yol Xəritəsi!.. Türk xalqı "olmaz!" deyir!

Bəşər nəslinin yoluna haqqı, həqiqəti deyən ziyalılar həmişə işiq salıb. İndi Sabir Rüstəm xanlı bu yolunu və mənəvi güclü düşmənlərə, türkün inkişaf yürürü kəsmək istəyənlərə ona görə açıq-aşkar, cəsarət dolu nitqlə müstəqillərə ədə bilir ki, tez-gec bütün insanlıq bu yola gələcək. Ziyalılar işiq bilin göstərdiyi yolla gedə bilməyənlər tarixi fəlakətləri ilə üz-üzə qalıblar. Bir vaxt Almaniya da fəalistlər hakimiyyətə gələndə ziyalılar bunun necə böyük bir bəla olduğunu anlatmağa çalışdılar, ancaq əlbəttə, güc qarşısında ziyalı sözü aciz idi. Yaxud, yada salaq bildiyimiz bolşevizm təixini. Çox görkəmli ziyalılar bolşevizmin necə bir bəla olduğunu hələ onlar hakimiyyətə gəlməmişdən əvvəl hər kəsə anlatmağa çalışdılar. Trotskinin, Kamenevin, Radekin, Zinovəvin və başqa ziyalı mövqeyində duran rus siyasətçilərinin xəbərdarlıqlarına baxmaraq, maddi durumu çox aşağı olan kütlələri bolşeviklər şən, fırvan həyat vədləri ilə asanlıqla adlatdılar. Bunları təsadüfi xatırlatmıram.

S.Rüstəm xanlı yaxşı başa düşür ki, öz mənəfini dünyanın taleyindən üstün tutan qərbin güc dairələri düşmənləri yalançı vədlərlə öz istəklərində ələtə çevirirlər. Hətta müsəlman dünyasının da daxil-mənəvi mühitində ziddiyyətlər yaratmağa çalışır, bununla da öz məqsədlərinə çatmaq istəyirlər. S.Rüstəm xanlı yaxşı görür ki, BMT bütün işğal dövründə gücsüz, siması bir mövqə tutdu. Yaxud, NATO-nun özü demək olar ki, heç bir prinsipial mövqə nümayiş etdirmədi. Onları təmsil edən diplomatları hiyləgərliklə mövqələrini mənəfələrlə qurban verdilər.

Türk xalqı "olmaz!" deyir! -
Diplomat ilanlara,
Namazın Fənəre, Romaya qılanlara,
BMT-dən NATO-ya dolayan yalanlara

Millət Qarabağ deyir, bunlar petrol, qaz deyir
Sivil canavarlara türk xalqı "olmaz!" deyir!
Böli, bütün bu maneələrə əks güc təmsilçilərinin müqavimətinə baxmaraq Azərbaycan xalqı bir ağzından Qarabağ dedi. Ən başlıcası, müharibə başlayan kimi xalq birmənalı şəkildə Ali Baş Komandanın ətrafında böyük inamla birleşdi. Müharibə vaxtı Ali Baş Komandan qürurla bildirdirdi ki, Azərbaycan ordusunun da bir o qədər nəfər də olsun fərari tapılmadı. Hər bir Azərbaycan əsgəri son qanına qədər vətən torpağı uğrunda döyüşməyi özünün adı, əməli hesab edirdi. Əslində elə biz müstəqillik dövrünün yetirməsi olan Azərbaycan ordusunun gücü ilə nəyə qadir olduğumuz göstərdik.

S.Rüstəm xanlı şeirin motivindən də göründüyü kimi bu sətiləri yazanda hələ Qarabağ müharibəsi başlamamışdı. Ancaq bütün misralarda biz sair nikbin gələcəyə inamını görürük. Elə ona görə də şair Qarabağdan başlayıb Şuşa, Kəlbəcər, Laçın sənqələrini azad etməklə daha böyük yola çıxacağımızı da inamla bildirir. Təsədüfi deyil ki, bu şeirdə o, Təbrizin, Zəngəzurun, Kerkükün adını çəkir. Ən başlıcası, bu sadəlamalar zamanı türkün qədim əcdadlarının ruhlarını da xatırladır. Həyat göstərir ki, şairin xüsusi bir uzaqgörənliklə türk-Turan dünyasına müracətleri təsirsiz qalmır. Əslinə qalsa, türk-Turan dünyası bu gün dəqiq və aydın bilməlidir ki, dünya qütbləşirsə, bu qütblərdən birində onun da payı var. Demək, əgər türk dünyası vahid mənəvi məkanda birləşsə, onda dünyanın həlledici söz sahiblərindən biri də elə Turan-Türkiyə olacaq.

Ağ kağızda yol cızan can oğlan, cavan oğlan
Gəl pozaq sərhədləri!
Başlayaq Qarabağdan!
Öncə Şuşa yolunu, Kəlbəcər yolunu aç!
Millət evsiz-çəksiz... öncə ona bul əlac!
Erməniyə açınca aç türkün qapısını,
Təbrizin, Zəngəzurun, Kerkükün qapısını,
Türk yolun əsqidir! Yol aç, yollar açılıns,

Altaydan, Xantenqridən sənə qollar açılıns.
Urumçı yolunu göz, Doğu Türkiyəni sor,
Farsa bağışladığın Əfqanı, İrani sor.
Qarabağ müharibəsinin ən sərt dönmələrində belə Türkiyə, Pakistan, dünyanın müstəqqi fikirlə ziyalıları daqiq mövqə nümayiş etdirdilər. Onlar birmənalı şəkildə Qarabağın Azərbaycan torpağı olduğunu təsdiq etdilər. Amma S.Rüstəm xanlığın xatırladığı kimi özünü bizə din qardaşı adı ilə sırayanlar birmənalı şəkildə erməni mənəfini üstün tutdular. Hər vaxtlə Azərbaycan ordusuna mane olmağa, Ali Baş Komandanın iradəsinə maneə ilə qarşılamağa səy göstərdilər. Fəqət gec idi. Çünki artıq dünyaya böli olmuşdu ki, Azərbaycan ordusunun timsalında Azərbaycan xalqının öz torpaqları uğrunda yürüşünün qarşısını almaq mümkün olmayacaq. S.Rüstəm xanlı ayrı-ayrı şeirlərində, publisist yazılarında tez-tez Səttar xanın, Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin, Pişəvərinin adlarını çəkir, onların hansı idealları uğrunda vuruşduqlarını, mübarizə apardıqlarını və nəhayət, qurban getdiklərini tarixi həqiqətləri kimi yaddaşlara gətirməyə çalışır.

Birmənalı şəkildə artıq xalq məlumdur ki, düşmənlər birinci növbədə millətin ruhunu əridib məhv etməyə çalışır, onun tarix kitabını saxta ideyalarla dolduraraq xalqı mübarizə əzmindən yayındırmaq istəyirlər.

Şair yaxşı bilir ki, bu gün elə qüvvələr var ki, Azərbaycanın əzəmətli tarixi keçmişindən ehtiyatlanırlar. Onlara elə gəlir ki, Azərbaycan güclənsə, özü daha sərt xarici siyasət yeridər və bu siyasəti həqiqətlərə çevirmək üçün öz gücündən istifadə edər. Amma Azərbaycan Prezidentinin qeyd etdiyi kimi bizim heç bir ölkənin torpağında gözümüz yoxdur, kimsəyə ərazi iddiamız yoxdur. Əlbəttə, bu o deməkdir ki, hər hansı bir kimsə də bizim müstəqilliyimizə, azadlığımıza mane ola bilməyəcək. Çünki yolumuz xalqımızın mənəvi nizamından bəllidir. S.Rüstəm xanlı elə bu ruhla da şeirini sona çatdırır.

(Davamı 13-cü səhifədə)

SAVAŞIN POETİK NƏFƏSİ

(Əvvəl 11-ci səhifədə)

Əridib millətini, pozurlar kitabını,
Farsdan, rusdan, çinlindən
Səndə sor hesabını!
Üstündə gün batmayan
bir cahan dövlətindən
Nə qalıbdır sənə, nə?
Aç ədalət yolunu millətinin üzünə!
Şükür, sənin hökmünə bağlı deyil gələcək,
Sizləri yolsuz qoyub öz yoluya gələcək!
Tarix bir bağçadırsa türk əbədi bir çiçək -
"Birliyimiz durduqca bu çiçək solmaz!" deyir.
Bu birliyi pozana türk xalqı "olmaz!" deyir.
Göründüyü kimi şair çox böyük sevgi ilə türk
tərənnüm edir, onu vəsf edir. Onun könül yolunu
əbədi bir çiçəyə bənzədir.

Müəllifin düşüncəsində tarix insanların öli ilə yaradılmış möhtəşəm bir bağdır. Barlı-bəhərli, güllü-çiçəklili bağ. Şübhəsiz, bu bağın yaranmasında türkün də öz payı var. Türk razı ola bilməz ki, kimsə bu haqqı onun əlindən alsın, almağa cəhd göstərsin.

S.Rüstəm xanlığının bu tipli şeirlərində xalqın ruhu vəsf olunur. Millətə kimliyi, onun tarixi anladılır. Millətin mənavi mühitinin qorunması, inkişaf etdirilməsi, zənginləşməsi üçün onun tarixi istinadları xatırlanılır.

S.Rüstəm xanlığının ən sevgili obrazlarından biri də Xan Tənqri obrazıdır. Türk tarixində Tənqriyə tapınma yolu seçib. Bu yol qədim Orxon-Yenisey zamanından üzü bəri Orxon-Yenisey zamanından əvvəl yaratdığı möhtəşəmlikdən güc alıb.

Şübhəsiz, Avropanın bir vaxt dizini yerə qoymağa qüdrətli çatan Atilla hələ də unudulmayıb. Sonuncu dənizcənə getməyi qərarlaşdıran Çingiz Xanın ordularının gücü yaddan çıxmıyıb. Yaxud, Əmir Teymur yada salaq. Əlbəttə, bunlar hamısı artıq keçmişdir, ancaq heç vaxt unudulmamaq keçmişdir. Bu nəhəng dövlətləri qurmuş insanların nəyə qadir olduqlarını göstərən tarixdir. Ona görə də müəllifin tarixə xitabları kifayət qədər əsaslıdır.

S.Rüstəm xanlığının türkün tarixi yolunu Tanrının işığı ilə görür, o bu işığı vəsf edir. Bu işığı ruhunun istəyi kimi sevgi ilə sözün ən lətif çiçəkləri ilə bəzəməyə çalışır.

Birmənəli şəkildə demək lazımdır ki, S.Rüstəm xanlığının böyük türkçüdür. O yaxşı bilir ki, əgər türkün tanrıdan gələn işığını onun ruhuna yönəltmək mümkün olsa, onda bu güc bütün qüdrəti ilə üzə çıxacaq, parlayacaq və özünün mənavi sərhədlərini haradan, necə keçdiyini dərk edəcək. S.Rüstəm xanlığının ötrü türkün tanrıdan gələn işığını vəsf etmək müqəddəs səmavi bir kitabı oxumağa bərabərdir. Çünki bu kitabın hər bir səhifəsində şairin özünü mənsub olduğu xalqın ürəyi döyünür, nəbzi vurur. Şair özünü məhz xalqın ruhunun daşıyıcısı kimi hiss edir. Ona görə də bütün varlığı ilə inandığı həqiqəti tərənnüm edir.

S.Rüstəm xanlığının türk ruhunu tərənnüm edən şeirlərindən biri də "Tanrı işığı" adlanır. Şair bu şeirdə türkün təkcə mənavi sərhədlərini yox, həm də coğrafi sərhədlərini göstərir. O doğru olaraq qeyd edir ki, bizim kökümüz Gündoğardadır, bir kökümüz də Günbatardır. Ona görə də türk ruhunun daşıyıcısı olan xalq tarixi yoldaşı kimi tərənnüm edir. Başqa sözlə, bu xalqın keçdiyi yolun özünü türkün tarixi kimi dəyərləndirir.

Tanrı işığı ilə gedilən yolun dəyəri orasındadır ki, bu yolda olanlardan hər biri son məqsədini və məramını yaxşı bilir, çünki o keçmişindən xəbərdardır. Gələcəyini də bu keçmişin özülləri üzərində qurmaq niyyətindədir. Şeirin birinci hissəsi məhz bu ideyaları təlqin edir:

Bir kökümüz doğudadı, bir kökümüz günbatanda
Biz tarixin yoldaşlarıq dünya boyda bir vətəndə
Min savaştan ağrı var damarlarda coşan qanda
Zəhər oldu qəderimiz, içdik Tanrı işığı
Ölüm kəsdə yolumuzu, keçdik Tanrı işığı

Şair tərəddüd etmədən türk-Turan birliyinin daşıyıcısı ola biləcək türk etnoslarını, türk soyuna tapınan bütün nəsiləri bir bayrağın altına çağırır. Birmənəli şəkildə Yakutiya dan tutmuş, böyük Türkiyənin bugünkü sərhədlərinə qədər yayılmış türk etnoslarının hamısını məhz bir bayrağın altında öz əmzinə güvənməyə səsləyir. O doğru olaraq qeyd edir ki, bu birliyə kim mane olsa, qanlı savaş meydanında uduzacaq və öz başını itirəcək. Şair bir-

mənəli şəkildə bildirir ki, biz məğlub olmaq üçün doğulmamışıq, biz iddiaları yenmək üçün doğulmuşuq. Şair inamı olanda onun oxucusu da onun mənavi gücünə tapına bilər. Bu gücün dəyəri, qüdrətini şair məhz sözün tanrı işığında göstərməlidir.

Yakutlardan üzü bəri bir qardaşdı yaxın-uzaq,
Türk, azəri, türkmən, tatar, özbək,
başqırd, qırğız, qazax...
Kim aranı kəşəcəksə bu savaş uduzacaq
Yenmək üçün doğulmuşuq, sorduk Tanrı işığı

tək!
Bir babanın övladıyıq, Türkük Tanrı işığıtək!
Birmənəli şəkildə şair qeyd edir ki, biz bir kökdən gəlirik. Ən başlıcası, bir babanın övladıyıq. Bizim birliyimiz öz gücünü tanrı işığından alır. Tanrı işığı deyəndə şair türkün tarixi həqiqətlərini nəzərdə tutur. Tanrı işığında türkün tarixi həqiqətləri obrazlaşır.

Əlbəttə, tarix bəzən elə ziddiyyətlərdən, elə ağır keçilməzlilərdən ötməli olur ki, haqlı olan elə haqsızlıqlarla qarşılaşır ki, onda sanki insanlığın dəyəri itir. Amma S.Rüstəm xanlığının poetik nəfəsində mənavi güc o qədər ilhamla səfərbərlik alır ki, o, varlığında türk ruhunun canlı nəfəsini duyur və bu nəfəse gevarir.

Şair günəşə tapınmaqla türkün tanrı işığını mənbəyini göstərir. Axı dünya xalqlarının hamısında bütün səmavi kitablarda günəş müqəddəs hesab olunur. Günəş elə həyatın mənbəyidir və türkün tanrısı da məhz bundan güc alır, ona görə yenilməzdir, ona görə qüdrətlidir.

O şair bəxtiyardır ki, öz sağlığında torpaqlarının işğaldan azad olunmasını görmü olur. S.Rüstəm xanlığı da bu şeiri yazanda hələ Qarabağ torpaqları işğal altında inləyirdi. Amma şair hiss edir ki, artıq Azərbaycan xalqı kifayət qədər özünü səfərbər edə bilib. Öz gücünə güvənclidir. Bu ruhu biz onun poetik düşüncələrində söz, misra şəklində görürük.

Qoy yan-yana dalğalsın bir millətin bayraqları
Günəş bizə beşik olub, xatırlayaq o çağları
Alaq düsmən cəynəğdandan esir düşən torpaqları
Şəhidlərə salam verək, soraq Tanrı işığıtək!
O yurdlar ki, bizi bəklər, varaq Tanrı işığıtək!

S.Rüstəm xanlığının kifayət qədər yaşının indiki çağında da ruhunu səfərbər edə bilməsi sənatkarlıqdır. O, fitrətən şair olduğu üçün bütün publisistikasında da poetik nəfəsini qoruyub saxlayır. Eləcə də onun şeirlərində həyat həqiqətlərini publisistik ifadəsi kifayət qədər güclüdür. O bir-birinin arxasına son illərdə yazdığı ədəbi-publisistik yazıları bir yerə cəmləyib kitab halında nəşr etdirib. O, bütün publisistik əsərlərində yalnız bir məramı, bir məqsədi xalqın yaddaşına əbədi saxlanacaq kimi ötürmək istəyir. Bəli, o istəyir roman yazsın, istəyir poema yazsın, dəxli yoxdur. Hansı janrdan yazırsa, yazsın, vətənin bütövlüyünü, müqəddəsliyini öz sözündə həmişə uca tutub. Hansı janrdan yazırsa, yazsın, xalqına sevgisini gözünün önünə alır. S.Rüstəm xanlığının bütün ömrü boyu öz sevgisinə sadiq oldu. Vətən sevgisinə, xalq sevgisinə.

S.Rüstəm xanlığının gələcəyə ünvanlanmış düşüncələrində böyük gələcəyə məhz öz vətəninə əmanət-ləyir: "Sənin bir yolun tarixini yenidən öyrənmək və qavramaq, coğrafiyamızın böyük sərhədlərini bərpə etməkdir. Bir yolun türk birliyini möhkəmlətmək və Avroasiyada yeni bir güc mərkəzinə çevrilməkdir... Qoynunda yer saxla! Bütövləşmiş, tam idarəqılışmış, demokratik, əsl xalq hakimiyyəti ilə müstəqil vətənim üçün... Turanın bir parçası olan Azərbaycan üçün". Zənnimcə, bu düşüncələrdən o tərəfə nəse deməyə yer qalmır. Hətta onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu essevari-publisistik düşüncələrin özü də poetik nəfəsdür. Poeziyadır. İnsanın bütün varlığına sira-yət edib biləcək gücdə ola bilən poeziya.

Sabir Rüstəm xanlığının sözlə nəfəs alır, sözlə yaşayır. Çünki yaxşı bilir ki, onun xalqı ilə, vətəni ilə arasında birçə körpü var, bu da sözdür. S.Rüstəm xanlığı öz sözünün gücünə inanır. Çünki yaxşı bilir ki, onun sözü vətəninə, xalqına olan məhəbbətdən süzülür. Sevgidən, məhəbbətdən doğan sözün dəyəri heç vaxt qiymətdən düşə bilməz.

S.Rüstəm xanlığı kimi nə qədər sevirə, xalq da onu bir o qədər sevir.